

Avaaliyna xizan

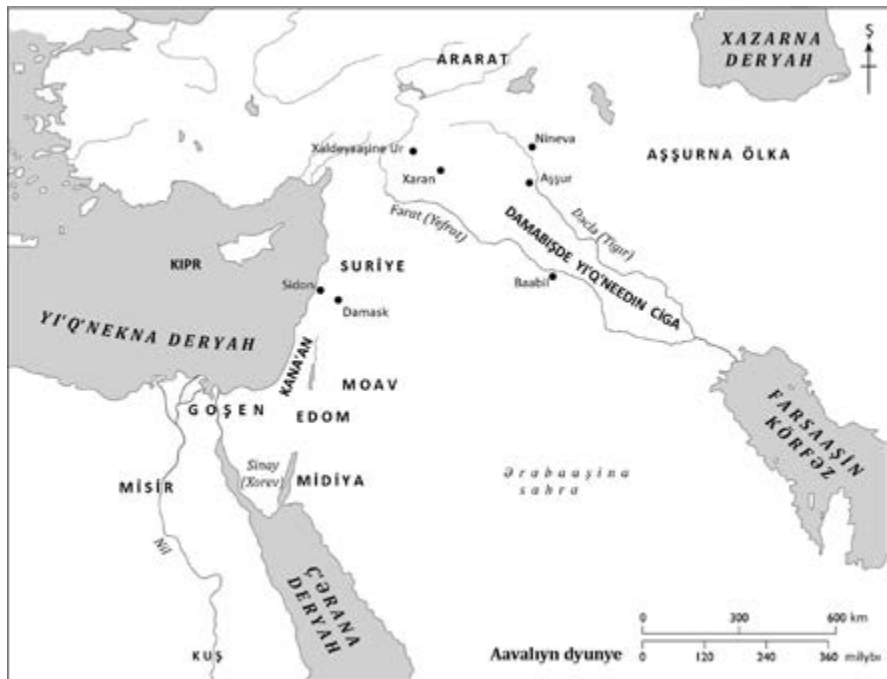

Avaaliyna xizan

Massa hiles ixhes deş
Satiş üçün nəzərdə tutulmayıb
Не для продажи

Avaaliyna xizan

Şu ine kitabee İbrahim, I'saq', Yaaq'ub peyğambaraaşine hək'ee qətqəs. İbrahimke I'saq', I'saq'ıker Yaaq'ub garayle. Yaaq'ubun q'öd'esın do, Allahee İzrailıya giyxhe. Muqaddasne Otk'unıybışee Allahee Vuc İbrahimee, I'saq'ee, Yaaq'ubee ı'bəədat ha'ana Allahva eyhe. Məxüd Allahee manbışın do bı axtı aqqaqqa. Şu mane kitabee otk'unıynbı yugda qətqee, şok'le g'acesın, manbıb şına xhinnecab insanar vuxha. Manbıb şına xhinee q'əvəyq'ən, ixhesınnıyxan-dexhesınnıyxanva eyhe vuxha. Manbışed şına xhineen horbı, cos xıl hoolen karbı ha'a vuxha. Allahıs manbı Culqa iman ha'ava, Cul k'ırı ilıyxheva, Vucee eyhenbı ha'ava vukkan vuxha. Muqaddasne Otk'unıybışee İbrahim peyğambarık'le Allahna hambazvad eyhe ıxha. Mana Allahee g'əyxı'ıne İzrailıne milletnecar deş, gırgıne imannanbışdar dek ıxha. Şı umud haa'ana in kitab vuşde yik'eençen ixhes.

İbram şavunbışdayiy eyxhe

Terahni nasılın tarix inəxüd vod: Terah İbramna, Naxorna, Haranna dek ıxha. Haranıka Lut donana sa dix ıxha. Haran, vuc ıxhayne ölkee - Xaldeyaaşine Ur şaharee qik'uyng'a, mang'una dek üç'ürraniy vor. İbrameyid Naxoreyid davatbı hı'ı. İbramne xhunaşşeyn do Saray, Naxorned xhunaşşeyn do Milka ıxha (*Milkayiy İska Haranın yişba vuxha*). Sarays uşaxar vooxhe deşdiy.

Terahe dix İbram, Haranna dix eyxhena neva Lut, İbramna xhunaşşe yeexhena sos Saray cuka alyabat'a. Kana'anne ölkeeqa vüqqəva, manbı sanab Xaldeyaaşine Ur şahareençe avayk'ananbı. Manbı Xaraneqa qabı, maayib aaxvanbı. Q'öd vəşşe xholle (205) sennang'a Xarane Terah qek'ana.

Allahın İbram qort'uliy

Rəbbe İbramık'le eyhen:

– Yiğna ölka, dekkın xav, vas k'anebınbı g'alepçe,

Zı vak'le eyhesde ölkeeqa hoora.

Vas xayir-düə hivles,

vake xədıń millet g'ales,

do axtı qa'as,

yiğni doyuka xayir-düə hivles.

Zı vas xayir-düə huvuynbışıs, xayir-düə,

bed-düə hav'uyınbışıs, bed-düə g'axuvles.

Ç'iyeyne aq'valyne gırgıne milletbışe valek'ena

xayir-düə alyapt'as.

İbram, Rəbbe eyhəxür, yəqqı'l gexha. Lutur mang'uka

sacigee ayk'an. Xaranençe qığeç'uyng'a İbramıqa

yights'ale xholle (75) senniy vod. İbramee Xaranee

hi'iyń gırgın kar, xhunaşşe Saray, çoçuna dix Lut, cun

nukarar alyapt'ı Kana'anne ölkeeqa yəqqı'l gexha.

Manbı Kana'anne ölkeeqa hiviyxharanbı. İbram

maa'ar More eyhene mı'q'əsqa, Şekem eyhene cigeene

hiyxhar. Manke maa'ad Kana'anaaşın milletniy eyxhen.

Rəbb İbramısqa dyagu uvhuyn:

– Zı ina ölka yiğni nasılıs hivles.

İbramee cus dyaguyne Rəbbis, maa'ad q'urbanı alyaa'an ciga aly'a. Mançer Bet-Eline şargılyne suvabınane cigeeqa ayk'an. Ma'ab mang'vee çadır giviyxə. Çadırne gərbıl Bet-El, şargılib Ğay eyhena şahar vooxhe. İbramee maa'ad Rəbbis q'urbanı gyat'an ciga ali'ı ı'bəədat ha'a. İbram kırra-kırra mançer ayk'anna canubulqa, Negevene sahrayne suralqa.

İbram Misiree

İne ölkee it'umun mısvalyby xət qetxhava İbram sık'ınna gahıs Misirilqa ayk'ann. Misireeqa hiviyxharang'a mang'vee cune xhunaşşe Sarayk'le eyhen:

– Ğu geer uftanra yixhay zak'le ats'an. Misirbişe ğu g'aycu eyhesın: 'İng'una xhunaşşevur'. Manke manbişe zı gik'u ğu üç'ürra g'alerçes. Hicoone ixhes ğu manbişik'le eyhe, ğu yizda yiçu vor, yiğnimee zak sidyoot'a, üç'ürra g'alyaraççe.

İbram Misirqa hirxhılıymee, misiribişik'le mang'una xhunaşşe geer uftanra yixhay g'ecen. Zəiyfa g'aycuayne Misirne paççahne, fironne insanaaşe mang'ını micagiyvalina gaf fironus haa'a. Manar qiykekkana fironne sarayeeqa. Firon mang'ınimee İbramıkar yugra ıxha. Mang'uqa çavra-vəq'ə, əməler, devabı, nukar adamer, nukar yedar vooxhe.

İbramne xhunaşşe Saraynimee Rəbbe fironneyiy fironne xaabınbişik'le xəttə ık'arby alyaa'a. Fironee İbram qort'ul eyhen:

– İn hicon ğu zak hi'iyn?! Nya'a Saray yiğna xhunaşşe yixhay ittevhu? Nişil-allane "yizda yiçuva" uvhu, mang'ıka davatbı ha'as hassır? Alert'e yiğna xhunaşşer, hoora!

Fironee İbramiy cuna xhunaşşe, cone vardatıka sacigee ölkençe yəqqı'l hee'eva əmr ha'a.

Rəbbe İbramıka hav'una mugavile

Sabara gahile İbramıs dyaguyne Rəbbe inəxdun cuvab eyhe:

– Qiməyq'ən İbram.

Ğu havacesda Zı vorna,

Zı vas geed xədn mukaafat hiles.

İbramee uvhuyn:

– Zas, yizda Xudavende Rəbb, hicoone hiles? Uşax zaqa deşin, yızın kar Damask şahareençene nukarıs Eliezerıs axvas. Ğu zas uşax hidevul-alla, ina yizda xaana nukar yizda varis ixhes.

Rəbbe mang'us inəxdun alidghiniy qele:

– Mana yiğna varis ixhes deş, yiğna varis vaken g'adıyn uşax ixhes.

Qiyğa Rəbbəe İbram g'aqa qığavu eyhen:

– Xəybışıqa ilekke, xənebı qətqəs əxəxhee qətqe. Vake g'abına nasılıb hamanimee xəbna vuxhes.

İbram Rəbbəe uvhiynçılqa inyam ha'a, mançıl-alla Rəbbeyir mana qorkuna insan xhinne hı'sab ha'a.

Rəbbəe İbramık'le eyhen:

– Vas in cigabı hilesva, ğu Xaldeyaaşine Ur şahareençe qığavhuna Rəbb Zı vorna.

İbramee Rəbbike qidghın ha'an:

– Yızda Xudavende Rəbb, nençene zak'le ats'axhes, in cigabı yızınbı ixhesva?

Rəbbəe mang'uk'le eyhen:

– Yızdemee sa vuç'e, sa ts'e, sayib g'arg able. Adıyne gırğınçıqa xhebille sen ixhecen. Sayib qı'nerkeyiy k'urk'uray able.

İbramee manbı gırğınbı gyaat'anbı. Qiyğad q'öne cigeeqa qı'ı sana sançine hiqa giyxhe. Saccu şit'yar mang'vee q'öne cigeeqa qıdy'a. Çurunulqa qadıyn yırtıcıy şit'yar İbramee g'e'edaşenbı.

Veriğ k'yooçene gahıl İbram k'orane nik'eeqa ayk'an.

Mang'ulqa sayangaba qəq'ənasda miç'axiyvalla t'yoose.

Rəbbəe İbramık'le inəxüd eyhe:

– İn vak'le ats'axhe, yiğna nasıl menne ölkee dağamiyvaleeyiy nukariyvalee yoq'ud vəş senna vuxhes. Manbışike nukarar hav'uyni milletıke Zı hı'sab qeqqas. Mançile qiyğa yiğni nasılınbı mançe geed xətta karaka qığepç'es. Ğunab xiliyna ı'mı'r hav'u, q'əsvalee qik'as. Emorğançenbışın bınahbı inçe ğadara'asınbı xhinne geed qidetxhava, yiğna yoq'ub'esda nasıl inyaqa savk'alas.

Veriğ k'yooçu xəmə quvxhayng'a, kuma qığəna tanduriy ts'abı qığənə yalav q'önə qi'iyne həyvanaaşine yı'q'nençe ilğooç'e.

Mane yiğıl Rəbbəe İbramıka hav'uyni mugavilee inəxüd eyhe:

– Zı Misirne damayle xənnə Fəratne damaysqameen ine milletbışın: Genbışın, Genizbışın, Gadmonbışın, Q'etbışın, Perizbışın, Rafabışın, Emorbışın, Kana'anbışın, Girgaşbışın, Yevusbışın cigabı yiğni nasılıs hiles.

Haacariy I'smi'l

İbrahimne xhunaşşe Sarays uşax eyxhe deşdiy. Mang'ıqa Haacar donana Misirğançena nukarniy vor. Saree İbrahim'le eyhen:

– Rəbbee zas uşax hele deşod. Yizde nukarika g'alixhe, mang'ee zas uşax uxecen.

İbramee Sarayne cuvabil k'ırı iliyxhen. Kana'anaaşine cigabişe yits'ille senna avxuyle qiyğa, Saree cena nukar Haacar İbrahim xhunaşşe xhinne hiyvu.

İbrahim Haacarika g'alirxhume mana vuxhne eexva. Haacarık'le vuxhne yixhay ats'axhamee, Sarayqa ooğançe avqa ileeka giyğal. Saree İbrahim'le eyhen:

– İn val-alla yizde vuk'lelqa qadı. Zı nukar vasqa tyuleqa hiyvu. Mang'ık'le vuxhne yixhay ats'axhame, mana zaqa ooğançe avqa ileeka girğil. Hasre Rəbbeecad hagvecen, zı vale qorkura yixhay.

İbramee Sarayk'le uvhuyn:

– Mana yiğna nukar yeexhe, vas hicoyiy ıkkın he'e. Saree Haacar iğeeda giyğal. Nukar mang'ile heexvana. Rəbbine malaaikisqa mana qızeexana sahree, xhyan i'lqəne cigayne k'ane. Man xhyan i'lqəən ciga Şurqaane yəqqi's k'ane ıxha. Malaaikkee mang'ıke qidghın ha'an:

– Sarayna nukar Haacar, nençen qarı, nyaqane əlyhəə?
Haacaree eyhen:

– Yızda xərna yeexhene Sarayne k'anençe heexva.
Rəbbine malaaikın mang'ık'le eyhen:

– Yiğni xəring'ısqa sayk'le, mang'ee eyhen he'e.

Rəbbinecad malaaikın eyhen:

– Yiğna nasıl hamanimee xəp qaa'as, qəpəqəs-ələpəqəs
vuxhes deş.

Qiyğa Rəbbine malaaikın mang'ık'le meed eyhen:

– Ğu həşde vuxhne vor,
vas dix ixhes.

Rəbbik'le ğu ts'its'aiyn uts'ur g'ayxhiyn.

Mang'un do l'smı'l' (*Allahık'lee g'ayxhiyn*) gixhxhe.

Şavussecar mana saq'vana'as əxhəs deş.

Mang'un xıleppi gırgıng'ul,

gırgıng'unbıd mang'ul ixhes.

Mana gırgıne çocaaşıkar qoda ixhes.

Haacaree ceka yuşan ha'ane Rəbbis El-Roi (*zı g'eecena
Allah*) do giyxhe. Mang'ee uvhuynniyde:

– Hək'erar, inyaa'ar zak'le zı G'eecena g'acuna!

Mane xhyan ı'lqəne cigays Beer-Laxay-Roi¹ do mançıl-
alla giyxhe. Man ciga Qadiş eyheneyiy Bered eyhene
cigabışdi yı'q'nee vod.

Haacaree İbramis sa dix uxu. İbramee duxayn do I'smı'ı'l gixxhı. Haacaree I'smı'ı'l uxuyng'a, İbramıqa molyts'ale yixhılle (86) senniy vod.

¹ *Beer-Laxay-Roi*: man cuvab cühüt'yaaşine mizele sak'al ha'ume man "xhyan ı'lqən ciga Üç'ürung'un vod, zı G'eecene".

Sunnat mugavileyn işarat vodun

İbramıqa yüç'äle yüçüd (99) sennang'a mang'us Rəbb gyagu uvhuyn:

– Gırgın əxəna Allah (*El-Şadday*) Zı vorna. Yizde yəqqı'n hohre, məttın yik'nana ixhe. Mugavile Yizdeyiy yiğni yi'q'neeqa gyuvxhu, vake g'abıynbı geeb xəp qaa'as.

İbram aq'vahiyna ç'iyelqa dizyaraççe. Allahee mang'uk'le eyhen:

– Yizde suralyna mugavile vakana haane: Ğu geedne milletbışda dek ixhes. Zı vake geedne milletbışda dek ha'asva, g'iyıniyle yiğın do İbram (*xərna dek*) deş, İbrahim (*xəppananbışda dek*) ixhes. Yiğna nasıl geeb xəp qaa'as. Vake milletbı g'ales. Yiğni nasıle paççaharıb vuxhesınbı. Zı vakayiy vale qihneane yiğni nasılıka hammaşıysda mugavile haa'a. Zı ixhes, yiğnayiy vale qihneane yiğni nasılıbışda Allah. Vasiy vale qiyğiyne nasılıbışis hammaşıys ğu alycaxhvana Kana'anna ölka huvu, manbışda Allah ixhes.

Qiyğa Allahee İbrahimık'le uvhuyn:

– Yiğni suraleb, ğunay vale qiyğiyne nasılıbışe mugavilee nəxüdiy eyhe, həməxüd he'e.

Vakayiy vale qiyğiyne nasılbışika hav'uyni mugavileyn
ışarat in vod: Gırgın adamer sunnat hav'u vuxhes.
Sunnatın çürüx g'ats'ak'vne. Sunnat Yizdeyiy vuşde
mugavileyn ışarat ixhes. Vuşdi xaa yedike ıxhanar,
menne milletbışiker alışşunar adameeşina insan
molyulle yiğ ıxhamee sunnat he'e. Yiğni xaa yedike
vuxhaynbıb, menne milletbışike alivşuynbıb sunnat
hidyav'u g'ilymaa'a. Sunnat vuşdi tanılın Yizde
hammaşiyte mugavileyn ışarat ixhes. Sunnat hidi'ına
adameeşina insan mugavile havakkal hav'uva, milletne
yı'q'nee meexhecen.

Allahee İbrahimık'le meed eyhen:

– Xhunaşşeyk'le Sarayva immeyhe. G'iynike şaqa
mang'ın do Sarra (*printsesa*) ixhes. Zı mang'ıs xayir-
düə hivles: mang'ıker vas dix hiles. Qiyğa mang'ıs
sayib xayir-düə hivles: mana milletbışda yed yixhes,
milletbışın paççahar mang'ını nasılence qığepç'es.
İbrahim aq'vahiyna dizerçu, əqəna ha'u, culed alqa
uvhuyn:

– Vəş sennane insanıs uşax eyxheye? Yüç'əl sennane
Sarraysse uxas əxəye?

Qiyğa İbrahimée Allahık'le eyhen:

– Hasre saccu I'smı'ı'lxheyir Yiğni xayir-düəyka üç'ürra axhvecen!

Allahemee uvhuyn:

– Sarree, yiğni xhunaşşe vas dix u�as, doyud I'saq' (*əqəna*) gixhxhe. Zı mugavile mang'ukab, mang'ule qihniyne nasılıkab hammaşe havaacesda.

Ğu I'smı'ı'lil-alla uvhuyn Zak'le g'ayxhiyn. Mang'usub Zı xayir-düə hivles, mang'uke g'abıynbı geeb xəp qaa'as. Mang'uke yits'ıq'öyre (12) paççah g'avaales. Zı mang'uke xədıñ millet ha'as. Mugavilemee Zı qööne sen ine gahıl Sarree vas uxasde I'saq'ıka haa'as.

Allahee man İbrahimık'le uvhu ooqa ts'its'xha.

Hamanicab yiğil İbrahimée cune xaabın gırgın adamer: dix I'smı'ı'l, cune xaa yedike vuxhayn gırgın nukarar, menne milletbışıke alivşuyñbı sacigeeqa sav'u, Allahee cuk'le uvhuyn xhinne, sunnat hav'u. İbrahim sunnat hı'iyng'a mang'uqa yüç'əle yüç'üd (99) senniy vod. I'smı'ı'l sunnat ha'ang'a mang'uqa yits'ixhebad (13) senniy vod. İbrahimiy I'smı'ı'l sa yiğil sunnat hav'u. Cuka sa yiğil, cune xaabın gırgın adamer, menne milletbışıke alivşuyñbı, cune xaa yedike vuxhayñbı gırgıñbı sunnat haa'anbı.

Xhebiyre mihman

Rəbb İbrahimis yiğini pırane gahil Mamreene
mı'qəəşine avur, çadırne ghalee gyu'uringa gyaagva.
Mang'vee vuk'ul ooqa qav'umee xhebiyre insan g'ooce.
Manbı g'avcu, çadırene ghalençe manbışde ögiylqa
g'adarxhun ç'iyelqamee k'yoorzul eyhen:

– Yızda xərna, zı ulen aqqıxhe ulydolyrzul yiğni
nukarısse ılğemeç'e. Hasre g'elybı hoğalasın xhyan
allecen, yivek avub gyuv'ure manzil hee'e. Şu vuşdi
nukarne çadırne k'anençevub ılğəə, zı şos sık'ının
gıney alles, oxhne yik' aqqecen. Mançile qiyğa şos
vukkanxhe hudoora.

Manbışe eyhen:

– Ğu eyhəxüd he'e.

Sark'ıl mana ekra Sarraysqa çadıreeqa ayk'an.

Mang'ık'le eyhen:

– Həşdexhinee xhebne xənnə vexhxheedın² yugun
urva alyat'u xamır hı'ı, kokaybı qece.

² *Xhebne xənnə vexhxheedın*: cühüt'yaaşine mizel "xhebille sea"
otk'un, manid 20 kg hiyxharan, avayq'aran eyhen vodun.

Mana mançe çavra-vəq'əysqa g'adarxhun sa kokna q'ıka avqu mek'vung'usqa qoole. Mek'vnar giyğalna ek'da oxhanasın kar ha'a. İbrahimee qoocuna q'ıka, şor, nyak manbışde ögiylqa qadı giyxhe. Manbışe man otxhanang'a, vucur cone k'ane yivek avur ulyoyzar.

Manbışe qiyghiniyn:

– Yiğna xhunaşşe Sarra nyayxha?

Mang'vee eyhen:

– İnya'ar çadire vor.

Manbışde sang've meed eyhen:

– Qööni ine gahıl zı vasqa meer ayresda. Manke yiğni xhunaşşeys Sarrays dix ixhes.

Sarra mang'une yı'q'əl, çadıreeqa əkkəne cigee ulyorzul, k'ırı iliyxhe yixha. İbrahimiy Sarra q'əsniy qepxha. Sarrayn yedaşik eyxhenbı ç'əvetxhanbıniy.

Mang'ee yik'e əqəna ha'u eyhen:

– Zı g'art'una, məxbına xoşbaxtıyvalla vooxheye? Yızda xərnar q'əs qıxha.

Rəbbe İbrahimike qiyghanan:

– 'Zı Sarra qəsra vor, zasse uşax uxaş əxəye?' uvhu, nya'a mang'ee əqəna hı'ı? Nya'a, Rəbbisse ha'as dəxən vodunne? Qööne sen ine gahıl Zı vasqa sark'iling'a, Sarrays dix ixha ixhes.

Saree qərq'ı'niyvalin horbışika eyhen:

– Zı əqəna hı'ı deşdiy.

Rəbbe manke eyhen:

– Deeş, ğu əqəna hı'ınniy.

İbrahimee Rəbbike Sodomna şahar huvacecenva heqqa

Mançe in adamer suğoots'u Sodomusqa avayk'anan. İbrahimır ayk'anna manbı yəqqı'l haa'as.

Rəbbeeyhen:

– Ha'asın kar İbrahimilene dyugul ha'as? Hək'edad, İbrahimıke xədn, gucnan millet g'ales, mang'ulek'ena gırgıne milletbişe xayır-düə alyapt'as. Cule qiyğa yugun, qotkun ha'a Rəbbine yəqqı'n hophuriy duxbışis, cune xaabınbışis, xət qe'ecenva Zı mana g'əyxı'. Manke Zı Rəbbeyid İbrahimıs hicooyiy cuvab huvu, man ha'asın.

Rəbbeeyhen:

– Sodomulqanayiy Homorulqana şikayat geerb. Maane insanaşına bınah geerb yı'q'navub. Mançil-allar giç'u avqa ilyakkasda, Zalqa hiyxharanbı hək'enbiye, dişee.

İnsanar sapk'ıl avayk'ananbı Sodomne suralqa.

İbrahimır axvana Rəbbine ögiyl.

İbrahim Mang'usqana qıxha eyhen:

– Hək'ebane, bınahnanbışika qopkuynbub havakkal ha'as? Eyhes, ine şahare xhots'al (50) qorkuna insan vor. Ğu mana hək'ebab havakkal haa'asdane?

Mane xhots'alyne qorkune insanneme Ğu mani şaharni bınahıle ilyheç'es dıŝde? Ğu man hidya'a, qorkunayiy bınahnana sacıgee gidek'a. Qorkunayiy bınahna Ğu sa hidya'a. İnimeen dyunye vuk'lek İkkekana, qorkura ixhes ıkkan!

Rəbbeeyhen:

– Sodomne şaharee xhots'al qorkuna insan avaykee, manbıŝdemee ine cigayne bıkrıra bınaheençe ilyheç'esda.

İbrahimee meed eyhen:

– Zı Yiğnimee yı'qiy toz xhinnen sa kar ixheyir, zı meed yik' hı'ı Xudavandayke qiyghanan, xhots'alyna qorkuna g'ales xhoyre insan ivdekene, mana xhoyre g'idiyxharva şahar havakkal haa'asdane?

Rəbbeeyhen:

– Yoqts'ale xhoyre (45) aveykene, şahar havakkal haa'as deş.

İbrahimee meed qiyghanan:

– Maa'ar yoqts'al aveykene, hicoone ha'as?

Rəbbeeyhen:

– Yoqts'alyung'unemeyir set'as deş.

İbrahimee eyhen:

– Zı geer yuşani'il-alla Xudavanda qəllamişmexhecen:
maa'ar xhebts'al (30) aveykeene, nəxüdnə ixhes?

Rəbbeə uvhuyn:

– Maa'ar xhebts'alir aveykeene, hiççud ha'as deş.

İbrahimee eyhen:

– Zı meed yik' hı'ı Xudavandayke in qiyghanan: maa'ar
g'ayre (20) aveykeene, hicoone ha'as?

Rəbbeə eyhen:

– G'ang'unemeeyib havakkal haa'as deş.

İbrahimee eyhen:

– Zı sayid eyheva Xudavanda qəllamişmexhecen,
yits'iye aveykeene, hicoone ha'as?

Rəbbeə eyhen:

– Yits'ing'unemeeyib havakkal haa'as deş.

Rəbbeə İbrahimika haa'ana gaf ç'əvav'u ayk'anna.

İbrahimır siyk'alna cune çadıreeqa.

Sodominiy Homorun havakkal hav'uy

Exheeqaana Sodomeeqa şena q'öyre malaaik arayle. Lut şaharne akkaysana gyu'ur eyxhe. Manbı g'avcu, ayk'anna manbışde ögiylqa. Qiyğar ç'iyelqamee k'yorzul eyhen:

– Yızın ç'ak'ınbı, qudoora, vuşde g'ulune xaa g'elybı hoğle, xəm g'eehe. Miç'eeb suğoots'u gyapk'e vuşde yəqqı'lqa.

Manbışe alidghınıy qelen:

– De'eş, şı xəm kuçee g'aahas.

Lutee geed eyheva, malaaikar qavaylenbı mang'une xaaqa. Lutee manbışis exhalyne otxhuniyka qecuyın gıney qadayle, manbışed oyxhanan. Manbı g'alyapk'asse, Sodom şaharın gırğın adamer mek'ıng'ule otçu q'əsing'ulqamee savaylenbı xaane hiqiy-alla.

İnsanaşe Lut qort'ul eyhen:

– G'iyna xəmde vasqa abıyn insanar nyavxha? Manbı şasqa qavaale, şı manbışika g'alyapk'as.

Lut manbışisqa g'aqa qığeeç'u, çukad qihna akka qa'an. Mang'vee eyhen:

– Çocar, qəlasın hıma'a. Zaqa q'öyre adamiys hidyark'ınna yiş vor. Qavaales şosqa hicooyiy ıkkın

he'e.

Saccu ine insanaaşik sumot'a, manbı yizde xaabın mihmanar vob.

Adameeşe eyhen:

– Yı'q'əlqa ts'its'xhe! İne insanee menne cigeñçe qarı şas yuguniy pısın xət qa'a. Vak manbışile beterin ha'as.

Manbı Lutulqa hoohar, akka haq'var ha'as ıkkıykan.

Manke xaane malaaikaaşe xıl hotku Lut aqa cosqa ts'its'ı akka it'uma'an. Akkayne şene sural ulyobzurni insanaaşına k'innar, xərnar manbışe bı'rq' qaa'a.

Mançil-alla insanaaşik'le akka iveeke deş.

Malaaikaaşe Lutuk'le eyhen:

– Vaqa inya'ar merna vuşune vor? Duxba, yişba, yeznebı yiğni xızanın gırğınbı ine şahareençe qığee'e.

Şi in ciga hakkal ha'asın. İne milletile geed şikayatbı Rəbbik'le g'ayxhı. Mançil-alla Rəbbee şi g'axuvuyınbı ina şahar havakkal haa'as.

Lutee hark'ın yişba haa'asde adameeşik'le eyhen:

– Zaraba hudoora ine cigeençe, Rəbbee ina şahar havakkal haa'as.

Yişba haa'asde adameeşine fikreeqa, Lute coka dem haa'a vuxhesva qayle.

Miç'eed qexheng'a malaakaşe Lutuk'le eyhen:

– Ekra ixhe! Xhunaşseyiy yişba alyapt'ı ine cigeençe hoora. Deşxhe, şahar alytivk'al haa'amee şunab hapt'asınbı.

Lut yı'q'ra ı'ğı'ykır. Rəbbina mang'ulqa rəhı'm qabıva, malaakaşe Lutur, cuna xhunaşşer, yişbab xıleke avqu şahareençe qığaa'anbı. Manbı qığaa'ane gahıl malaakaşine sang'vee eyhen:

– Yı'q'əlqa ilydyakkı hixve. İne Q'adalil ulymoyzar, axtıne cigabişeeqa hixve. Deşxhe qik'u əsda.

Lutee manbışik'le eyhen:

– Yızın ç'ak'ınbı! Vuşdi ulen ina nukar aqqı, şu mana g'atdixhani'iyka, zas haa'ana yugvalla geeb qav'u. Saccu hasre zı mani k'anene k'ınne şahareeqa hixvu g'attixhanas. Man şu eyhen axtın cigabı geed əq'əna'adıd. Zı maqa hixharasse, balyaa zalqa hipxhır, zı gik'asda.

Malaakaşine sang'vee Lutuk'le eyhen:

– Yiğnimee manıd ha'a, ğu eyhena şahar alytivk'al hidyaa'a. Ekra ixhe, maqa hixve! Ğu maqa hidirxhıl, zı sa kar ha'as deş.

Lutee mana şahar k'innava uvhil-alla, mançin do Tsoar (*k'inin*) axva.

Lut Tsoarqa hirxhiling'a veriğ ilqevç'u vooxhe. Rəbbe Sodomılqayıy Homoralqa ts'ayikan xəənçe kukurt gyooğa'a. İne Q'adalilin şaharbı, ç'iyel ələən gırgın kar, maa vooxhen gırgın insanar deşaa'anbı. Lutuna xhunaşşe yı'q'əlqa sark'ıl ileekımee q'evane g'ayelqa siyk'al.

Qinne yiğıl miç'eer İbrahim oza qıxha Rəbbine ögiyl ulyorzulyne cigeeqa hayk'an. Mana mançe Sodomıqa, Homorıqa mançine hiqiy-allane Q'adaliqa ilyakka. Mang'uk'le mani cigeençe xənnə ts'ayike ı'lqən xhinnen sa kuma g'ece.

İne Q'adalilin şaharbı hakkal ha'ang'a, Allahıs İbrahim yik'el qarı, dişe Lut mançe hixu'u g'attixhana'ana.

I'saq'ın yedike ıxhay

Rəbbee ögiyl uvhuyn xhinne, Sarays yugvalla haa'ana. Mang'vee huvuyn cuvab aqqaqqan. Allahee uvhuyne gahıl, Sara vuxhne ayxu, q'əsde İbrahimis dix uxu. İbrahimee Sarayke ıxhayne duxays I'saq' (*əqəna*) do giyxhe. Allahee İbrahimik'le cune əmree uvhuyn xhinne, mang'vee dix, I'saq' ıxhayne molyne yiğile sunnat ha'a. I'saq' yedike ıxhayng'a, İbrahimıqa vəş senniy vod.

Saree uvhuyn:

– Allahee yizde aq'veqa əqəna qali'! Man g'ayxhiyne gırgıng've zaka sacıgee əqəna ha'as!

Sarecad meed eyhen:

– Şavaa İbrahimik'le eyheyiy, ine q'əsvalee zı uşax uxu yic gyoqa'as? Haane, yicıd uxuyn!

Uşax xət qıxha, nikneke gyarğılına. I'saq' nikneke gyarğilyne yiğıl, İbrahimee xədin otxhun-ulyodğuy hele.

İbrahim siliys ı'xı'

Sabara gahıle Allahee İbrahim siliys ı'xı'yxə.

Mang'vee "İbrahimva!" ona'an.

İbrahimee "Hooyva!" eyhe.

Allahee mang'uk'le eyhen:

– Vas ikkana, vorna-deşda yiğna dix I'saq'ır alyart'u
Moriya eyhene cigeeqa hoora. Zı vak'le hagvasdee
suval, dix gyoxhxhane'e, q'urbanna alle'e.

İbrahimee çakra miç'eqana suğots'u cune əməleys
palanbı ı'xı'yxə. Mang'vee cukasana q'öyre mek'vna,
sayir dix I'saq' alyarat'a. Mang'vee q'urban gyooxhan
ha'asın osbıd qaxı, yəq avqaqana Allahee uvhuyne
cigeeqa. Man ciga İbrahimık'le xhebıd'esde yiğıl,
vuk'ul ooqa qav'uyng'a, əq'ənançe g'ece. Mang'vee
mek'vunbısik'le eyhen:

– Şu əməleyka inyaa aaxve, zı duxayka şaqa üqqəs.
I'bədat ha'u, şosqa savk'alas.

Q'urban gyooxhan ha'as qaxıyn osbı İbrahimee cune
duxayne I'saq'ne yı'q'əlqa hele. Ts'ayiy ç'ikad vucee
alyat'a. Cona q'öyre maqa əlyhəng'ə, I'saq'ee dekkik'le
İbrahimık'le eyhen:

– Dek!

Mang'vee alidghıniy qelen:

– Dix, yızın k'ırı val vod.

I'saq'ee qiyghanan:

– Ts'ayiy osbı vodunbu, sacco q'urbanna beder
nençene vuxhes?

İbrahimee eyhen:

– Dix, q'urbanna beder Allahee Vucee haagvasda.

İnbı sacıgee avayk'ananbı. Manbı qavaylenbı Allahee
mang'uk'le uvhuyne cigeeqa. İbrahimee maa'ad
q'urbanbı allya'an ciga ali'i, çılqad osbı giyk'an. Qiyğar
I'saq' ayt'ıl mani q'urbanbı allya'ane cigalyne osbışılqa
g'alya'a. İbrahimee dix gik'asva xıl hotku ç'ika alyat'a.
Mane gahıl Rəbbine malaaıkee xəybışençe mang'ulqa
ona'an:

– İbrahim, İbrahim!

Mang'vee eyhen:

– Zı inyaa vor!

Malaaıkee eyhen:

– Gadeyk simet'a! Mang'uk hiççud hıma'a! Həşde
zak'le ats'axhayn, ğu Allahıle qəyq'ənor, vaqa vornacar
hamana sa dix, vucur ğu Cule qiykkın deş.

İbrahimee vuk'ul ooqa qav'umee, ğı'ç'ee qaçbı
açatxırna sa g'arg g'ooce. İbrahimee hark'ın mana
g'arg qabı, duxayni cigee q'urbanna ablyaa'a.
İbrahimee mani cigayn do Yahve-İre (Rəbbəe
hagvasın) giyxhe. Mançil-allad həşdilqamee insanaşe
məxüd eyhe: "Vucee Rəbbəe suval hagvasın".
Rəbbine malaaikəe xəybışençe İbrahimılqa oonu'u
meed eyhen:

– Rəbbəe inəxüdüd eyhe: 'Ğu ina iş hav'uva, vornacar
sa dix qidiykınva, Zı Yizde doyulen k'ın g'iysar:
Zı vas hək'ebab xayir-düə hivles, yiğna nasıl xəədn
xənebimee, deryahne hiqiy-allana g'um xhinne
hexxaa'asda. Duşmanaaşın şaharbid yiğni nasılınbı
ixhes. Ğu Yizde cuvabil k'ırı alixhxhiyl-alla, dyunyeyne
gırgıne milletbişe yiğni nasıllek'ena xayir-düə
alyapt'as'.

İbrahim siyk'alna cuka abıyne mek'vunbışisqa. Mançe
manbı sacigee siviyyk'alanbı Beer-Şeveeqa. İbrahim
Beer-Şevee axva.

I'saq'in duxba - Yaaq'ubiy Esav

İbrahimne duxayn I'saq'in tarix inəxüd vod:

I'saq' İbrahimike g'arı. I'saq'ee Paddan-Aramençe Aramğançene Betuelyna yiş, Lavanna yiçu Rivq'a hee'eng'a, mang'uqa yoq'ts'al (40) senniy vod.

I'saq'ee xhunaşşe vuxhne ideexvava Rəbbis düə hav'u. Rəbbik'le I'saq'na düə g'avxhu, mang'una xhunaşşe Rivq'a vuxhne ayxu.

Yedyne vuxhne uşaxar suç'oka giviyğal. Mang'eeyid "Nişil-allane in yizde vuk'lelqa qadıva?" uvhu, Rəbbike qiyghanas hiyeek'an. Rəbbee mang'ık'le eyhen:

– Yiğni vuxhne q'ölle millet vod,

Yiğni vuxhnençe q'ölle xalq' qığeç'es.

Sa xalq' manisa xalq'ile guçuka ixhes,

Xərne çöcee k'ining'us g'ullux haa'as.

Rivq'ayna uxasda gah qabıyng'a, ats'axhxhen mang'ini vuxhne q'ömkaler vuxhay. Ts'erre uxuyne uşaxın g'ekva ç'əradaniy sayir mana xhayike hi'iyın kar xhinne xhırıra ixha. Mançil-allad mang'un do Esav (*xhırıra*) giyxhe. Qiyğar manasa çoc Esavne mıq'leyke at'irq'ın dyunyelqa qarayle. Mançil-allad mang'unud do Yaaq'ub (*mıq'leyke at'irq'ın*) giyxhe. Manbı vuxhayng'a I'saq'ıqa yixhts'al (60) senniy vod.

Esav ts'erriyne dixvalike ilğeç'ena

Çocar ç'ak'ı qebaxhe: Esav yugna k'onay, xaa hidörəxəna insan eyxhe, Yaaq'ubur hexxan nıq' denana xaana insan eyxhe. I'saq'ıs Esavnıyxhe geer ıkkıykanna, mang'vee ı'xı'yn həyvanar cus ıkkənəxüd eyxheva. Rivq'aysmee Yaaq'ubnıyxhe ıkkıykanna. Sa yığıl Yaaq'ubee yiq' haa'a. Esavır çolence orzul-ortul mıssıra qarayle.

Esavee Yaaq'ubuk'le eyhen:

– Mane ç'ərane karake sık'ının zas hile oxhanas, mıs qıxha.

Mançıl-alla mang'us q'öd'esın do Edom (çərara) giyxhe. Yaaq'ubee eyhen:

– Manke ts'erriyna dixvalla zas hivle.

Esavee eyhen:

– Zı mıssınçe qek'ang'a zas ts'erriyna dixvalla nişistannane?

Yaaq'ubee eyhen:

– Ts'etta zas k'ın he'e!

Esavee k'ın g'aysır ts'eppiyna dixvalla Yaaq'ubus qoole.

Yaaq'ubee Esavıs hüvəyna yiq'iy gıney hele. Esav otxhun-ulyodğu qığeç'u ayk'anna.

İnəxüb Esavne ulesqa ts'erriyna dixvalla kar xhinne qavayle deş.

Yaaq'ub horbişika xayir-düəyna eyxhe

I'saq' q'əsnıy qıxha, mang'une uleppişik'le g'ece deşdiy.

Mang'vee xərna dix Esav k'anyaqa qort'ul uvhuyn:

– Dix!

Esavee mang'uk'le "Dek, zı inyaa vor" uvhu.

I'saq'ee uvhuyn:

– Zı haane q'əs qıxha, g'iyna-g'iyqa qik'asda. Həşdilee aleet'e yiğın yaraxbıd - vukiy ayhenbıd - hak'ne çoleeqa yizdemee k'on üvxhe. Qiyğaled zas ıkkanan geed yugun otXHuniy hi'ı, zas alle. Manıd otXHun, zı vas qik'asse xayir-düə hivles.

I'saq' duxayka Esavıka yuşan ha'ang'a Rivq'ee manbışil k'ırınıy iliyxhe. Esav çoleeqa k'on üvXas ark'ınmee,

Rivq'a duxaysqa Yaaq'ubusqa hark'ın inəxüd eyhe:

– Zak'le g'ayxhiyn dekke yiğni çocuk'le Esavık'le

hayınva uvhu: 'Yizdemee sa k'on üvxü able, çiked

sa yugun otXHuniy he'e. Manıd otXHun, zı vas

qik'asse Rəbbine ögee xayir-düə hivles'. Dix, həşde

zı eyhençil yugda k'ırı gyaqqe: hak'ne syurunençe

zasqa gırgınçile yugna q'öble mısva able. Mançike zı

dekkis ıkkənəxdun otXHuniy ha'as. Ğunad man dekkis

oxhanas ıkkes, qik'asse vas xayir-düə hivlecenva.

Yaaq'ubee Rivq'ayk'le eyhen:

– Yizda çoc Esav xhırına kar vor, zaqame xhırıvalla deşda. Sayıd dekkee zalqa xıl hadağva, ats'axhe zı cus horbı hi'iy. Manke xayır-düəne cigee, mang'vee zalqa bed-düə g'axuvles.

Yedee mang'uk'le eyhen:

– Dix, valqa haa'asda bed-düə zalqa quvooracen. Saccu yizde cuvabil k'ırı gyaqqe: hoora, uvhuyn kar zasqa alle.

Yaaq'ub hark'ın, mısvabı yedisqa adayle. Yedeeyid dekkis ikkanəxdun yugun otxhuniy ha'a. Mançile qiyğa Rivq'ee cone xaadın xərne duxayn Esavın gırgınçile yugun tanalinbı alyat'u, k'ınne duxaylqa Yaaq'ubulqa alya'a. Xileppışın oodun ciga, gardanıl nyaabiy xhırıvalla deş mang'ee mısvabışdı g'ekvabışıka iyt'alanbı. Qiyğad hi'iyın yugun otxhuniyiy gıney Yaaq'ubne xıleqa qele.

Yaaq'ub dekkisqa qarı eyhen:

– Dek!

Dekke mang'uk'le eyhen:

– Yızın k'ırı val vod. Ğu nenane vor yizde duxbışda?

Yaaq'ubee dekkik'le eyhen:

– Yiğna ts'errinya dix, Esav vor. Zı ğu uvhuyn xhinne hi'iyn. Həşder oza qıxha gyu'ur zı adıyn k'onan çuru oxhne, zas xayir-düə hivles vəəxecenva.

I'saq'ee duxayk'le eyhen:

– Dix, nəxüдне ıxha vasqa inyəxüb zaraba k'on gıpxhı?

Mang'vee eyhen:

– Yiğni Allahee, Rəbbeə zas kumag hı'ı.

I'saq'ee Yaaq'ubuk'le eyhen:

– Dix, zasqa qora. Valqa xıl g'adğvas, zak'le ats'axhes, ğu yızda dix Esavee, dişee?

Yaaq'ub dekkisqa qıxhamee, dekkeə I'saq'ee mang'ulqa xıl g'adğu eyhen:

– Nıq' Yaaq'ubunod, xıleppıd Esavınbı vod.

Yaaq'ubunud xıleppı cune çocunbı Esavınbıxhine xhırıdava, I'saq'ık'le mana qıvaats'a deş. İnəxüb

I'saq'ee Yaaq'ubus xayir-düə hoolena.

Mang'vee qiyghanan:

– Hək'erar ğu yızda dix Esavne?

Yaaq'ubee eyhen:

– Ho'o.

I'saq'ee meed eyhen:

– Dix, k'onan çuru qadı ögeeqa gixhxhe, yic otxhun vas xayir-düə hivles.

Yaaq'ubee ts'etta otxhuniy, qiyğad çaxır adayle. I'saq'ee otxhun, ulyoğan.

Mançile qiyğa I'saq'ee eyhen:

– Dix, həşde zasqa qora, zas ubba he'e.

Yaaq'ub dekkisqana qıxha, mang'us ubba ha'an. I'saq'ıs mang'une tanalınçin eva i'xı'mee, xayir-düə huvu eyhen:

– Yizde duxayken eva,

Rəbbee xayir-düə huvuyne çolbışiken xhinnevud.

Hasre Allahee vas ç'iyeyna yugna nyaq'viy xəən
gyoğiy hilecen,

vas xətta g'ıkıy çaxır ixhecenva.

Havaasre milletbişe vas g'ullux hee'ecen,

Ummatbişe yiğni ögee vuk'ul avqa qee'ecen.

Ğu yiğni çocaaşis xəbvalla he'e,

Havaasre yiğni yedyne duxbışdab yiğni ögiyl
gardan hı'kkeba vuxhecen.

Vas bed-düə ha'anbışılqa bed-düə vuxhecen,

Vas xayir-düə ha'anbışis xayir-düə vuxhecen.

Yaaq'ubee I'saq'na xayir-düə alyapt'ı qığecumee,
k'onaqa hark'ınna çoc Esav siyk'al.

Esavee sa yugun otxhuniy hı'ı, dekkis adı eyhen:

– Dek, oza qıxha zı adıyne k'onane çurunuke oxhne,
zas xayir-düə hivles vəxecenva.

Dekkee I'saq'ee mang'uke qiyghanan:

– Ğu vuşune?

Mang'vee eyhen:

– Zı yiğna ts'erriyına dix Esav vorna.

I'saq'ne caneeqa it'umna zeze ooxha. Mang'vee ek'da
qiyghanan:

– Manke şena vuşuniy vor, k'on avaykı zas abına?

Ğu qalesse gırgıne karıke otxhun, mang'us xayir-düə
huvu. Xayir-düəyib mang'una vuxha.

Dekkee eyhenbı g'ayxımee Esavee k'arats'ana əvəray
haa'a:

– Dek, zasıb xayir-düə hivle, zınar xayir-düəna he'e!

I'saq'ee eyhen:

– Çoc horbışıka arı, yiğna xayir-düə g'avşuna.

Esavee eyhen:

– Mang'un do həməxüdcad deşke Yaaq'ub³ ıxha?
Mang'vee zas q'ö'es horbı ha'anbı vod: ts'eppa yızda
ts'errıyna dixvalla g'avşu, həşdeb xayır-düə.

Qiyğa eyhen:

– Zas xayır-düə havaacı dişde?

I'saq'ee mang'uk'le eyhen:

– Mana yiğna xərna hı'ı, gırgın ebanbı mang'us
nukarar xhinne quvu, gıkınayiy ts'enne çaxırena hı'ı.
Vas hıcoone he'e, dix?

Esavee dekkik'le eyhen:

– Dek, vaqa sa xayır-düəne vob? Zasıb xayır-düə hıvle,
dek!

Esav axtıra geşşuna.

Dekkee Esavık'le inəxüd eyhe:

– Ğu eyxhen cıga, ç'iyeyne barakayle,

Xəybışded çiyike əq'əna ixhes.

Ğu vasın g'ık gılıncıka ha'as.

Çocusub g'ullux haa'as.

Ğu mang'uke g'attixhanasda gah qabıyng'a,

Mang'una xamut gardanile qopxu g'uvoxharasda.

Dekke Yaaq'ubus xayır-düə huvuyı-alla, Esavıs çoc
g'imece qexhe.

Mang'vee culed alqa eyhen:

– Dekkıqa gyaşesın yiğbı hiyxharıd. Manke zı yızda çoc Yaaq'ub gek'a.

Xənnə duxee Esavee uvhuynbı Rivq'ayk'le g'ayxhımee, mang'ee k'ınna dix Yaaq'ub qort'ul eyhen:

– Yiğni çocus Esavıs ğu gıku, vake qəlib qığaaahas vukkan. Dix, həşde yızde cuvabıl k'ırır alixhxhe: oza qıxha Xaraneeqa, yızde çoc Lavanne k'anyaqa hixve. Yiğne çocuna qəl əlyhəəsmee, sabara gahna Lavanne k'ane axve. Valqana qəl apk'ınmee, ğu cuk hi'iyınbı yik'el hitxınmee, zı valqa xabar g'axuvu mançe qalya'asda. Nişil-allane zı vuşdı q'öng'ukesanar sa yiğıl yixhes?

Qiyğa Rivq'ee I'saq'ık'le eyhen:

– Q'etğançene Esavne xhunaşşeesine xılənçe zı ı'mreke ayts'ına. Yaaq'ubeeyir mani cigayne içeesına, manbı xhinnena, həməxürna q'etğançena cus hey'ee, zı ı'mır nişiscabne haa'a?

³ *Yaaq'ub*: İn do cühüt'yaaşine mizel "mıq'leyke at'ırq'ın" sayıd "horalay" eyhen vodun.

Yaaq'ubun Lavanısqa hark'ınıy

I'saq'ee Yaaq'ub qort'ul, mang'us xayir-düə huvu, inəxübna mi'slähət g'ooce:

– Kana'anğançene içeesıke xhunaşşe himee'e. Vaxt ts'its'dyav'u Paddan-Arameeqa, yiğni yedyne dekkine Betuelyne xaaqa hoora. Yiğni yedyne çoçune Lavanne yişbışıke vas xhunaşşe hee'e. Gırgın əxəne Allahee vas xayir-düə hivlece, ğu geer kulyfatnana hı'ı, vake g'abıynbı geeb qee'ecen, vake geed milletbı g'alece. İbrahimne xayir-düəyke vasiy vake g'adıyne nasılbışısıb vuxhece: hasre Allahee İbrahimis helesva uvhuyn cıga - ğu menne cıgeençe qarına xhinne iykaran cıga, hammaşıys vas helece.

I'saq'ee Yaaq'ub yəqqı'l araççe. Mana Paddan-Arameeqa, Yaaq'ubneyiy Esavne yedine Rivq'ayne çoçune Aramğançene Betuelyne dixene Lavanne k'anyaqa ayk'an.

Esavık'le ats'axhen, I'saq'ee Yaaq'ubus xayir-düə huvu cus xhunaşşe hee'ecenva Paddan-Arameeqa g'axuvuva, sayib, mang'us xayir-düə hooleng'a "Kana'anğançene içeeşike xhunaşşe hime'eva" mı'slähət g'ooce. Yaaq'ubeeyid dekkiliy yedil k'ırı gyaqqı Paddan-Arameeqa ayk'an. Esavık'le g'ecen, kana'anğançen içer dekkis vukkan deşubne. Esav ayk'anna I'smı'ı'lyne k'anyaqa. Mang'vee İbrahimne duxayna I'smı'ı'lyna yiş Maxalat cune xhunaşşeeşine ooğançe hee'e. Maxalat Nevayotna yiçuniy vor.

Yaaq'ubun Bet-Ele nyak' g'acuy

Yaaq'ub Beer-Şevençe qığeç'u Xaranne suralqa ayk'an. Sa cigeeqa hirxhılymee, veriğ k'yoçuva mang'vee xəmə maa g'aaha. Mang'vee ç'iyele sa g'aye alyapt'ı, vuk'lek avqa givxhu, g'ilexhana. Mang'uk'le nik'ek ç'iyele xəybışeeqa hiyxharan q'ı't'yar, çilek'enad Allahın malaaikar ılqeç'u, gyəə g'ece.

Rəbbəe q'ı't'yaaşil ulyorzul eyheyiy:

– Zı yiğni dekkine dekkina İbrahimna, sayir l'saq'na Allah Rəbb vorna. Ğu g'alirxhuyn ç'iyə vasiy vake g'abıynbışis hiles. Yiğna nasıl ç'iyelin toz xhinne xəppa vuxhes, geeb qepxha garbılqayiy şargılqa, şimalılqayiy canubulqa ookas. Ç'iyeyne aq'valyne gırgine milletbışe valeyiy vale g'abıynbışilek'ena xayir-düə alyapt'as. Zı vaka vorna, Zı ğu, nençeğana ark'ıneyir havacı, ine cigeeqa sak'al ha'asda. Zı ğu g'alerçes deş, Zı uvhuyn gırgın ha'asın.

Yaaq'ub nik'ençe muğur qıxha eyhen:

– Hək'erar, Rəbb inyaa ooxhur. Zak'le man ats'a deşdiy.

Mang'vee qərq'iniyvalin eyhen:

– Nimeeyiy ine cigayn qəq'ən ha'a. İn Allahne xaale ğayri medın kar deşod, inbı xəybışin akkabıvud.

Yaaq'ub miç'eer çakra suğots'u, cune vuk'lek avubna g'aye alyapt'ı işaret xhinne giviyyhe. Qiyğad Allahne doyule çilqa zeytunun q'ış k'ya'a. Mang'vee mani cigayn do Bet-El (Allahın xav) giyxhe, mankilqamee mani şaharın do Luz ıxha.

Qiyğa Yaaq'ubee k'ın g'aysır eyhen:

– Allah zaka ixheene, hoyharne ine yəqqə zı havaceene, zas oxhanasın gıneyiy alya'asın tanalinbıd huveene, yugvale zı dekkine xaaqa sark'ileene, manke Rəbb yızda Allah ixhes. İşarat xhinne gyuvxhuna ina g'aye Allahın xav ixhes. Ğu helesde gırgınçike yits'ib'esda pay Vas qivles.

Yaaq'ub dayisiysqa Lavanısqa qarayle

Yaaq'ub ayk'anna şargılıne milletbişde cigabişeeqa. Çoleab mang'uk'le sa kahrız g'ooce. Mançine k'anya'ad xhebillle vəq'əbişin syuru g'alitxhu eyxhe. Vəq'əbişis mani kahrızneçe xhyan hele ıxha. Kahrızne ghalelib xəbna g'aye vooxhe. Gırgın vəq'əbi maqa sadiyng'a, çobanaaşe kahrızne ghalelyna g'aye qavaak'anav'u vəq'əbişis ats'esın xhyanbı huvu, g'aye giviyxhe vuxhana çine cigaylqa kahrızne ghalilyqa.

Yaaq'ubee manbişike qiyghanan:

– Çocar, şu nençenbine vob?

Manbişe eyhen:

– Şi Xaranençenbı vob.

Yaaq'ubee manbişik'le eyhen:

– Naxorna neva Lavan ats'anane?

Manbişe eyhen:

– Ats'ana.

Yaaq'ubee manbişike qiyghanan:

– Mana yugrayee?

Manbişe eyhen:

– Ho'o, yugra vor. Haaşe, mang'una yiş Raahile cune vəq'əbişika qöövur.

Yaaq'ubee eyhen:

– Veriğ axtivalevub, vəq'əbı sa'ana vaxt vuxha deşub.
Vəq'əbısis xhyan huvu, uxhiyxhanas ıkkee.

Manbışe eyhen:

– Çobanaaşə gırgın vəq'əbı sacigeeqa sidi'ı, g'aye
kahrızne ghalele qavaak'an hidyav'u, man ha'as ixhes
deş. Man gırgın hi'iyle qiyğa şasse xhyan hiles əxə.
Yaaq'ub manbışika yuşana'ang'a, Raahilee dekkın
vəq'əbı qadayle. Raahileyib çobaniyvallaniy ha'a.
Yaaq'ubuk'le dayisiy Lavanna yiş Raahileyiy con
vəq'əbı g'acesse, mang'vee ark'ın g'aye qavak'anav'u
dayisiyne vəq'əbısis xhyan hele. Qiyğa Yaaq'ubee
Raahileys ubba hı'ı axtıra geşşe giyğal. Mang'vee
Raahileyk'le dekkine ebanbışikena Rivq'ayna dix ıxhay
eyhe. Raahilee g'adeexvan ark'ın man dekkis yuşan
ha'a.

Lavanık'le yiçeyna dix arıva g'ayxhımee, g'adayxvan
ögiylqa qığeç'e. Mana xhılıbışeqa sı'ı ubba hı'ı cune
xaaqa qıkkeka. Yaaq'ubee gırgın kar Lavanıs yuşan
ha'an.

Lavaneə mang'uk'le eyhen:

– Ğu hək'erar yizde ebanavur.

Yaaq'ubun Leaykayiy Raahileyka davatbı hi'iy

Yaaq'ub manbışəng'ə sa vazna axuyle qiyğa, Lavanee mang'uk'le eyhen:

– Nya'a, ğu yizda ebanava, ğu zas q'ərabne iş haa'as? Zak'le eyhelan yiğna hək' hicoone vuxhes?

Lavanıqa q'öyre yişniy vor: xəring'ı'n do Leaniy, k'ining'ı'nıd Raahileniy vod. Leayne ulepışik'le torandaniy g'ece, Raahileme ul givxhasda, xhyan ittuna içiy yixha. Yaaq'ubus Raahile yikkiykinil-alla eyhen:

– K'inne yiş Raahileynimee zı vas yighille senna iş g'ooce.

Lavanee eyhen:

– Mana vas hiyvee, merne insanıs hiyvuyule, nimeexheyid yugda eyhe. Ğu şing'əəcar.

Yaaq'ubee Raahilel-alla yighille senna iş haa'a. Mana yikkiykinil-alla mana vaxt mang'une ulesqa sa-q'ölle yiğ xhinne qavayle.

Yaaq'ubee Lavanık'le eyhen:

– Vaxt g'abına; həşde yizda xhunaşşe zasqa qiyele, mang'ıka ixhes.

Lavanee mani cigabişin gırgın insanar sav'u otxhun-ulyodğuy hele. Xəmdər Raahileyne cigəe Lea akkeeeh Yaaq'ubne k'anyaqa. Yaaq'ub mang'ıka g'ilexhana.

(Lavane cuna nukar Zilypan Leays g'ulluxçiy xhinne heele.) Yaaq'ubık'le mana Lea yixhay miç'eed ats'axhe! Mang'vee Lavanık'le eyhen:

– Nya'a ğu zak məxdun kar hı'ı? Zı Raahileyneme dişde vas iş g'avcu? Nişil-allane ğu zas horbı hı'ı?

Lavane eyhen:

– Yişde ine cige k'ınna yiş xəring'ı'le ögee adamiys heelen ədat deşin. İn ülycüm bıkre'e, Raahiler vas hiyles. Mang'ınimeeyir ğu yighille senna yizde k'ane iş haa'as vukkan.

Yaaq'ubee həməxüdüd ha'an: man ülycüm bııra'an.

Lavaneyir Raahile mang'us xhunaşşe yixhecenva heelena. (Cuna nukar Bilyhanır, Raahileys g'ulluxçiy xhinne hiyvı.) Yaaq'ub Raahileykar g'ılexhana. Raahile mang'us Leayle geer yikkiykan. Mana Lavanne k'ane sa yighille sennar horaxana.

Yaaq'ubun uşaxar

Rəbbik'le Lea deykan g'aycume, mang'is uşaxar uxooxas vənxı'y hele. Raahileyssemee vuxhne eexvas yeexə deşdiy. Lea vuxhne ayxu sa dix uxu. Mang'un do Ruven (*ilyaake, dix!*) gixhıxı eyhen:

– Rəbbik'le zı höödəxən g'acuyn. Həşde zı yizde adamiys yikkiykanasda.

Mana meer vuxhne eexva. Sayir dix uxu eyhen:

– Rəbbik'le zı deykan yixhay g'ayxı, inar huvuna.

Mang'unud do Şimon (*Mang'uk'le g'ayxhiyn*) giyxhe.

Lea xhebır'es vuxhne ayxu dix uxu eyhen:

– İne yəqqə adamiy zaka ixhes, zak at'iq'anasda, zı mang'us xhebiyre dix uxuva.

Mançil-allad mang'un do Levi (*at'iq'anasda*) giyxhe.

Yoq'ur'es mana vuxhne ayxu meer dix uxu, eyhen:

– İne yəqqə zı Rəbb axtı qa'as.

Mançil-allad mang'un do Yahud (*axtı qa'as*) giyxhe.

Mançile qiyğa mang'ee sabara gahna uxoxa deş.

Raahileysse Yaaq'ubus uşax u�as d x mee, mang'ee yu eys paxılıyvalla haa'a. Mang'ee adamiylk'le eyhen:

– Zas uşax hele, deşxhe qiyk'asda!

Yaaq'ub Raahileylqa q llamişxha eyhen:

– Nya'a zıne vas uşax hidele, nya'a zı Allahne vor?

Raahilee eyhen:

– Yizda nukar Bilyhan alert'e, mang'ıka g'alixhe.

Mang'ee uşax uxumee zı mana alyar'tu mang'us yedyvalla haa'as, zı uşaxdena imeexvacenva.

Raahilee cena nukar Bilyhan adamiys xhunaşşe yixhecenva heele. Yaaq'ubur mang'ıka g'ilexhana.

Bilyhan vuxhne ayxu, mang'us dix uxu. Raahilee eyhen:

– Allah m hkamee yizde sural ıxha, yızın nıq' g'ayxhı, zas dix huvu.

Man il-allad mang'ee mang'un do Dani (*Mang'vee m hkamee havacesda*) giyxhe.

Raahileyna nukar Bilyhan meer vuxhne eexvaa, mang'ee Yaaq'ubus q' r'esda dix uxooxa. Raahilee eyhen:

– Zı yu eyka sa 'iyku, Allahne kumagıka  amiyxhana.

Mang'ee man il-allad uşaxın do Naftali (*yızın sa 'iykvuy*) giyxhe.

Leaysse sabara gahna uşaxar uxooxas v vx  deş.

Mang'ee mañcil-allar cena nukar Zilypan Yaaq'ubus xhunaşşe yixhecenva heele. Leayne nukaree Zilypanee Yaaq'ubus sa dix uxu. Leayee eyhen:

– Nimee xəbna xoşbaxtiyvallayiy!

Mang'ee mang'un doydud Gad (*xoşbaxtiyvalla*) giyxhe.

Leayne nukaree Zilypanee Yaaq'ubus q'ör'esda dix uxu. Leayee eyhen:

– Zı baxtivarır, yedaaşed zak'le baxtivarva eyhes.

Mang'ee uşaxın do Aşer (*baxtivar*) giyxhe.

Ruvenuk'le suk qiviyşalne gahıl çolead mandragorun⁴ ala iveeke, mang'vee manbı yedis Leays adayle.

Raahilee Leayk'le eyhen:

– Yiğni duxee adıyn mandragorbışike zasıd helelan.

Leayee mang'ık'le eyhen:

– Adamiy xılence g'ayşuy ç'əvxha dişdee? Həşded duxayn mandragorbıne g'ayşes ıkkın?

Raahilee eyhen:

– Həməxüdxhene, hasre duxayne mandragorbışil-alla ine xəmdiys yızda adamiy vaka g'alixhecen.

Yaaq'ub exheeqana çoleence qööngə, mang'unee ögeeqa Lea qığeyç'u eyhen:

⁴ *Mandragor*: Avalıyne insanaaşık'le mani alayn vuxne aaxvasiy uşax uxas kumag ha'ançınaniy ats'a.

– Ğu g'iyna zaka g'alixhas, yizde duxee adıyne mandragorbıŝis zı ğu aliŝŝu.

Yaaq'ub mani xəmde mang'ıka g'ilexha.

Allahık'le Leayna düə giviyxhena. Lea vuxhne ayxu, Yaaq'ubus xhor'esda dix uxu. Leayee eyhen:

– Allahee zı yizda nukar yizde adamiys hiyvuy höötxüva, yizda hək' quvuna.

Mang'ee uşaxın do İssaxar (*Mang'vee hək' quvuna*) giyxhe.

Leaye meer vuxhne eexvaa, mang'ee Yaaq'ubus yixhır'esda dix uxooxa. Mang'ee eyhen:

– Allahee zas sa yugna pay huvu. Həŝde yizde adamee zas hörmət gyuvxhesda. Zı mang'us yixhiyre dix uxuva.

Mang'ee uşaxın do Zevulun (*hörmət*) giyxhe.

Sabara gahile mang'ee sa yiş yuxu, doyud Dina giyxhe.

Allahee Raahile yik'el qiyelee'e, mang'ına düə g'avxhu, uşax uxasın xhinne qee'e. Mana vuxhne ayxu sa dix uxu eyhen:

– Allahee zalin pısın do ak'ani'iyn.

"Allahee zas sayir dix helecenva" uvhu, Raahilee mang'un do Yusuf (*Mang'vee sayir helecenva*) giyxhe.

Allah meer Yaaq'ubus dyagva

Yaaq'ub Paddan-Aramençe siyk'alang'a Allah mang'us dyagu, xayir-düə huvu, eyhen:

– Yiğın do Yaaq'ubodun. Həşdiyle valqa Yaaq'ubva ona'as deş. G'iyneyke şaqa yiğın do İzrail ixhes. İnəxüd mang'un do İzrail eyxhe. Qiyğa Allahee mang'uk'le eyhen:

– Gırgın əxəna Allah Zı vorna. Ğunab yiğna nasıl hexxee'e, geeb qee'e. Vake sa millet deş, geedin milletbı g'ales. Yiğni nasıleab paççaharıb vuxhesınbı. İbrahimiysiy I'saq'ıs huvuyn ç'iyebı Zı vasıd hilesınbı. Valed qiyğa yiğni nasılıs hiles.

Allah Yaaq'ubne k'anençe - yuşana'ane cigeençe ooqa ts'its'axhe. Yaaq'ubee Allah cuka yuşan hi'iyne cigee sa g'aye ulyoozaraa'a. Qiyğad Allahne doyule çilqa zeytunun q'ışiy kya'an k'ı'ı. Yaaq'ubee Allah cuka yuşan hi'iyne cigayn do Bet-El (*Allahın xav*) giyxhe.

Raahileyn qiyk'uy

Yaaq'ubiy cuna xizan Bet-Eleence avayk'ananbı.
Efratısqa hiviyxharang'a Raahileys uşax eyxhe.
Uxoxang'a mang'ee xəppa k'ov ts'its'av'u. Mang'ın
uxuy dağamda ilğeç'ee. Mang'ee k'ov ts'its'a'ane,
uxooxane gahıl kumag ha'ane xhunaşşe eyhen:
– Qimeeq'ən, vas meer dix ıxha.

Mana qeek'anıy vor, duxays Ben-Oni (*yizde uts'urna
dix*) do giyxheng'a. Qiyğa dekkeme mang'un do badal
hı'ı Benyamin (*sağne xileena dix*) giyxhe. Raahile
qeek'ana. Efratne (*Bet-Lexemne*) yəqqə mana k'eyxhı.
Yaaq'ubee Raahileynee nyuq'nelqa sa g'aye giviyxhe.
Mana g'aye g'iyniyne yiğılqamee Raahileyne nyuq'nel
guts xhinne avxuna.
İzrail mançe ark'ın, Migdal-Ederne şene aq'val çadır
güvxü. İzrail maa'ar axvang'a, Ruven dekkine nukarıka
Bilyhayka g'ılexha. İzrailik'le man ats'axxhen.

Yaaq'ubın duxba

Yaaq'ubuqa yits'ıq'vər (12) dixniy vor.

Manbı Leaye vuxuynbıniy vob:

Yaaq'ubuna ts'erriyna dix Ruven, qihnanbıb Şimon,
Levi, Yahud, İssaxariy Zevulun vuxha.

İnbıb Raahilee vuxuynbıniy vob:

Yusuf, Benyamin.

İnsabıme Raahileyne nukaree Bilyhanee vuxuynbıniy
vob:

Dani, Naftali.

Leayeyne nukaree Zilypaneeyib inbıniy vuxu:

Gad, Aşer.

Yaaq'ubus Paddan-Aramee vuxhayn duxba inbı vuxha.

I'saq'ın qik'uy

Yaaq'ub Mamreeqa Kiryat-Arbenne (Xevronne)

k'anyaqa, dekkine I'saq'ne k'aneqa qarayle. İbrahimiy
I'saq' Mamreab menne cigaynbı xhinne vuxha. I'saq'ee
vəşşe molts'al (180) sen hı'ı. Mana ine dyunyeyle ats'ı
q'əs qıxha qek'a. Mana duxbışe Esaveyiy Yaaq'ubee
k'eyxha.

K'anekın cuvab

Allahee qort'uling'a, cun xav g'aleççu, İbrahim inyam vodva, mirasna alyapt'asde cigeeqa k'ırı alixxhı, ayk'an. Mang'uk'le nyaqa ı'qqəvacar dya'ts'a yəqqı'lqa qığeç'e. Mana inyamıka cus cuvab huvuyne cigeeqa qarı. Mane cigeeab manar, dix I'saq'ır, neva Yaaq'ubur menne cigayn insanar xhinne çadırbışee aaxva vuxha. I'saq'ısd Yaaq'ubusud cus xhinne man mirasna cuvab huvu ıxha. Mang'vee xəybışee Allahee aalyav'una it'umun xhebbınanayiy memarır Allahnana İyerusalimniy gozit haa'a.

İbrahimın senbı ılğeeç'u ıxheeyid, Saraysse vuxhne eexvas deexə yixheeyir, inyam ıxhal-alla mang'usse dek ixhes əxəna. Mang'vee cuvab Huvuyng'ulqa inyam hı'il-alla. İnəxüd İbrahimıke, tan q'əs qıxhayne sa insanıke xəədın xənebımeen, deryahne mıglekın qətqəs-ələtqəs dexhen g'umbumeen insanar g'avayle.

Man gırgın insanar inyamıka, cos cuvab huvuyn kar g'idecu habat'a. Manbışik'le man karbı əq'ənançecad g'acu şadebaxhenbı.

Manbışee coled alqa eyheyne şı menne cigeençe qabı, gardanaqa alyat'an, hammaşıys deş vob ine ç'iyene aq'val. Şavaayiy hēməxdun cuvab eyhe, mang'vee mane cuvabıka hagvan, vuce hək'ena vatan t'abalaa'a vuxhay. Manbışde fikree saccu co qığepç'ına ölka vuxhaynxhiy, manbışisse maqa savak'alas vəxəşınbınıy. Manbışis yugna xəybışeena vatan vukkan vuxha. Allahee manbışis şahar alyav'u. Mang'us ine insanaaşil-alla naş qexhe deş, cona Allah vorva eyhes.

Allahee İbrahimıs cuvabniy huvu: "I'saq'ike g'abıynbı yiğna nasıl vuxhesva". Mançil-allad İbrahim siliys ı'xı'yne gahıl, mang'vee inyamıka, qıdiykkın cuqa vornacar sa dix I'saq' q'urbanna allya'as ıkkekka. Mang'une fikree ts'ettiykecad Allahısse hapt'ıynbıb muğur qaa'as vəxənbıva ıxhal-alla, hapt'ıynbışisse xhinne mang'vee I'saq' yı'q'əlqa alyarat'a.

I'saq'ee, cune duxbişde Yaaq'ubneyiy Esavne vuk'lelqa qalesde yiğbişis inyamıka xayir-düə hoole.

Yaaq'ub qek'ang'a, Yusufne q'önesa duxays inyamıka xayir-düə hoole. Qiyğar cune əsaak qırzıl Allahne ögiyl kyoyzarna.

